IRFAN
AKADEMIYASI
ILM · TA'LIM · TARAQQIYOT

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

ZAMONAVIY FILOLOGIYA VA TIL TA'LIMI

NAZARIYA, AMALIYOT VA INNOVATSION YECHIMLAR

NOYABR

TOSHKENT
O'ZBEKISTON

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA KONTENTGA ASOSLANGAN YONDASHUVNING LINGVOMETODIK JIHATLARI

Inomidinova Dildorxon Ikramovna
Associate Professor, Department of Foreign Languages
Namangan State Technical University
https://doi.org/10.5281/zenodo.24144060

Annotatsiya. Ushbu tezisda ingliz tilini o‘qitishda kontentga asoslangan yondashuv (Content-Based Instruction, CBI) ning lingvistik va metodik jihatlari yoritiladi. Unda til va mazmunni integratsiyalashning nazariy asoslari, terminologik leksikani o‘zlashtirish, matn va diskurs bilan ishlash hamda mazmunli topshiriqlar tizimi tahlil qilinadi. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida mazkur yondashuvni qo‘llash bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: kontentga asoslangan ta’lim, CBI, CLIL, lingvometodika, kasbiy leksika, kommunikativ kompetensiya, autentik matn, skaffolding.

Abstract. The thesis examines the linguistic and methodological aspects of Content-Based Instruction (CBI) in teaching English. It analyses the theoretical foundations of integrating language and content, the acquisition of subject-specific vocabulary, work with texts and discourse, and a system of meaningful tasks. Practical recommendations for applying the approach in higher education are also given.

Keywords: content-based instruction, CBI, CLIL, linguodidactics, professional vocabulary, communicative competence, authentic text, scaffolding.

Kirish

Bugungi kunda xorijiy tilni o‘qitishda tilni faqat grammatik va leksik birliklar yig‘indisi sifatida emas, balki bilim olish va kasbiy muloqot vositasi sifatida o‘rgatish talab etilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarori xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish va ta’lim sifatini oshirishni ustuvor vazifa sifatida belgilagan. Shu munosabat bilan til va mutaxassislik mazmunini birlashtiradigan yondashuvlarga ehtiyoj ortib bormoqda.

Kontentga asoslangan yondashuv ana shunday yondashuvlardan biridir. Uning mohiyati shundaki, til mazmun orqali o‘rganiladi: talaba yangi bilim olayotganda tilni tabiiy holatda

o‘zlashtiradi. D. Brinton, M.A. Snow va M. Wesche ta’kidlaganidek, bunday ta’limda til maqsad emas, balki mazmunni o‘rganish vositasiga aylanadi [1]. Mazkur tezisning maqsadi ushbu yondashuvning lingvistik va metodik jihatlarini aniqlash va ularni oliy ta’limda qo‘llash yo‘llarini ko‘rsatishdir.

Asosiy qism

Kontentga asoslangan yondashuvning ilmiy asosini S. Krashenning "tushunarli kirish" (comprehensible input) gipotezasi va J. Cumminsning BICS/CALP nazariyasi tashkil etadi [2; 3]. Ularga ko‘ra, til mazmunli va tushunarli materialni idrok etish jarayonida samarali o‘zlashtiriladi, akademik til ko‘nikmalari esa kundalik muloqot ko‘nikmalaridan ko‘ra uzoqroq vaqt va maxsus yordamni talab qiladi.

Lingvistik jihatlar. Kontentga asoslangan darsda til birliklari mazmundan ajratilmagan holda o‘rganiladi. Bu jarayonda quyidagi lingvistik jihatlar muhim o‘rin tutadi:

- **Leksik jihat:** mutaxassislik terminlari, kollokatsiyalar va akademik so‘z boyligi kontekst ichida, mavzuli guruhlar asosida o‘zlashtiriladi.
- **Grammatik jihat:** grammatika alohida qoida sifatida emas, balki mazmunni ifodalash vositasi sifatida o‘rgatiladi (masalan, jarayonni tasvirlashda majhul nisbat, sabab-oqibatni ifodalashda shart gaplar).
- **Matn va diskurs jihati:** talabalar ilmiy-ommabop va kasbiy matnlarning tuzilishi, bog‘lovchi vositalari va janr xususiyatlarini o‘rganadi.
- **Funksional jihat:** til tushuntirish, taqqoslash, tasniflash, dalillash kabi kognitiv-kommunikativ vazifalarni bajarish uchun qo‘llanadi.

Metodik jihatlar. Yondashuvni amalga oshirishda o‘qituvchi til va mazmun maqsadlarini bir vaqtda belgilaydi. D. Koylning "4C" modeli (content, communication, cognition, culture) dars rejalashtirishda qulay asos bo‘la oladi [4]. Darsning samarali tuzilishi quyidagi bosqichlardan iborat bo‘lishi mumkin:

1. **Tayyorgarlik bosqichi:** mavzuga oid oldingi bilimlarni faollashtirish, asosiy terminlarni vizual vositalar yordamida kiritish.
2. **Mazmun bilan ishlash bosqichi:** autentik yoki moslashtirilgan matn, video yoki infografika ustida o‘qish va tinglash topshiriqlari.

3. **Til ustida ishlash bosqichi:** matndan olingan leksik va grammatik birliklarni tahlil qilish, mashq qilish.
4. **Mahsul yaratish bosqichi:** loyiha, taqdimot, munozara yoki qisqa yozma ish orqali olingan bilim va tilni qo‘llash.

Bu jarayonda skaffolding (bosqichma-bosqich yordam) muhim ahamiyatga ega: grafik organayzerlar, so‘z banki, gap qoliplari va namuna matnlar talabaga murakkab mazmunni tushunishga yordam beradi. Baholash ham ikki yo‘nalishda olib boriladi: mazmunni tushunish darajasi va tildan to‘g‘ri foydalanish darajasi alohida mezonlar asosida baholanadi.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, mutaxassislik mavzulari asosida tashkil etilgan darslarda talabalarning motivatsiyasi oshadi, chunki ular tilni o‘z kasbiga bevosita bog‘liq holda o‘rganadi. Shu bilan birga, bu yondashuv o‘qituvchidan ham til, ham fan mazmunini yaxshi bilishni, shuningdek, fan o‘qituvchilari bilan hamkorlikni talab qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kontentga asoslangan yondashuv ingliz tilini o‘qitishda til va mazmunni uyg‘unlashtirib, talabalarning kommunikativ va kasbiy kompetensiyasini birgalikda rivojlantiradi. Uning lingvistik jihatlari leksika, grammatika, matn va til funksiyalarini kontekstda o‘rganishda, metodik jihatlari esa ikki tomonlama maqsad qo‘yish, bosqichli dars tuzilmasi, skaffolding va ikki yo‘nalishli baholashda namoyon bo‘ladi. Oliy ta’lim muassasalarida ushbu yondashuvni keng joriy etish uchun mutaxassislikka yo‘naltirilgan o‘quv materiallarini ishlab chiqish va til hamda fan o‘qituvchilari hamkorligini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brinton D.M., Snow M.A., Wesche M.B. Content-Based Second Language Instruction. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2003. – 264 p.
2. Krashen S.D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon Press, 1982. – 202 p.
3. Cummins J. Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. – Clevedon: Multilingual Matters, 2000. – 309 p.
4. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. –

Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 173 p.

5. Stoller F.L. Content-Based Instruction: Perspectives on Curriculum Planning // Annual Review of Applied Linguistics. – 2004. – Vol. 24. – P. 261–283.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi "Xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-5117-son qarori.